

УДК: 347.961

М. В. БОНДАРЄВА

Марія Володимирівна Бондарєва, кандидат юридичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕЖІ СПАДЩИНИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Характеристика спадщини як юридичної категорії передбачає визначення меж, встановлених щодо неї законодавством.

У цивілістичній літературі єдиного підходу стосовно розуміння меж суб'єктивного цивільного права не сформовано. Трактуються вказаних понять здійснюється в контексті «меж суб'єктивних цивільних прав за їх змістом» і «меж здійснення суб'єктивних цивільних прав» (В. П. Грибанов¹, О. С. Йоффе², С. Н. Брагусь³), «меж спадкування» (В. І. Сінайський)⁴, «меж і обсягів спадщини» (О. В. Дзера і Н. С. Кузнецова⁵, Ю. О. Заїка⁶), «меж відповідальності спадкоємців» (В. В. Васильченко⁷, С. Я. Фурса⁸), «меж і обмежень суб'єктивного права» (О. О. Кармаза⁹, О. В. Разгон¹⁰, П. М. Рабінович¹¹, М. О. Стефанчук¹², Т. В. Дерюгіна¹³), обмежень суб'єктивного права і його обтяжень (Д. Бусуйок¹⁴, Н. В. Безсмертна¹⁵). М. М. Агарков пов'язує межі цивільних прав тільки зі змістом права¹⁶, і одним із критеріїв обмеження цивільного права вважає шканду, тобто здійснення свого права виключно з метою завдання шкоди іншій особі.

Сьогодні багато хто з вчених обґрунтовує існування таких категорій, як «межі здійснення прав» і «обмеження здійснення прав». Зокрема, М. О. Стефанчук вважає, що можливості, які особа здатна для себе набути у зв'язку із юридичним закріпленням її прав, є «межами здійснення прав», а передбачені актами цивільного законодавства чи правочином способи, якими уповноважена особа може набути ті можливості, що містяться в юридичному закріпленні цих прав, – «обмеженнями здійснення суб'єктивних цивільних прав»¹⁷.

Схожу за суттю, проте з протилежним термінологічним оформленням концепцію обґрунтовує Т. В. Дерюгіна, яка справедливо вказує, що «як обмеження, так і межі здійснення спрямовані на встановлення меж права, проте обмеження мають об'єктом впливу виникнення, реалізацію і припинення права, а межі здійснення впливають на механізм виникнення права»¹⁸.

О. О. Кармаза в аспекті дослідження меж суб'єктивних житлових прав визнає, що такі межі встановлюються законом чи правочином, а обмеження здійснення права – це воля власника або користувача житла, або визначеного законом органу чи особи, яка ґрунтується на підставі закону чи договору, або це воля суду¹⁹.

Коли мова заходить про межі суб'єктивного цивільного права, зокрема права власності, в літературі пропонується окрім категорії «межі права» враховувати розмежування понять «обмеження права власності» і «обтяження права власності»²⁰. Згідно зі ст. 2 Закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції Закону України від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI обтяження – це заборона розпоряджатися та/або користуватися нерухомим майном, яка встановлена або законом, або актами уповноважених на це органів державної влади, їх посадових осіб або яка виникає на підставі договорів. Як справедливо зазначає О. О. Кармаза, під «обтяженням» права на майно (вчена досліджує це питання в контексті права на житло) розуміється заборона розпорядження та/або користування майном. Іншими словами, обтяження має індивідуальний характер, встановлюється щодо конкретного майна та звужує визначені законом чи договором межі здійснення суб'єктивних речових прав на майно²¹. У процесі спадкування обтяження створюють додаткові повноваження для третіх осіб на об'єкт правовідношення, тобто спадщину, що «позбавляє носія суб'єктивного права можливості здійснювати певні правомочності, або звужує можливості їх здійснення конкретними способами»²². Обтяжують спадщину легат, покладення, сервітут, права кредиторів.

Можна, очевидно, сперечатися стосовно обґрунтованості наведених наукових позицій, проте в контексті тематики спадкування і спадщини слід звернути увагу на те, що більшість із них залишають поза увагою межі самих суб'єктивних прав, зосереджуючись на межах їх здійснення. Категорії «межі прав» і «межі здійснення прав» видаються дещо відмінними, хоча й взаємопов'язаними між собою. Як слушно зазначає Є. О. Мічурін,

наявний зв'язок меж здійснення суб'єктивного права з мірою можливості здійснення повноважень, які надає особі законом, і покликані ускладнювати можливості здійснення окремих суб'єктивних прав²³.

Вважаємо, що питання встановлення меж спадщини в силу його теоретичного і насамперед практичного значення може бути вирішено в світлі концепції меж здійснення суб'єктивних цивільних прав, значний вклад в розробку якої був внесений В. П. Грибановим. Вчений розрізняв *межі права*, що визначаються тими можливостями, які утворюють його зміст, і *межі здійснення права*. «Будь-яке суб'єктивне право, будучи мірою можливої поведінки управомоченої особи, має певні межі як за своїм змістом, так і за характером його здійснення»²⁴. *Межі спадщини*, «що визначаються тими можливостями, які утворюють його зміст»²⁵, є важливим елементом з точки зору інституту захисту спадкових прав, оскільки складаються вони з «умов, що стосуються об'єкта захисту»²⁶. *Об'єктивна і загальна складова меж суб'єктивного права* передбачає визначення змісту суб'єктивного права законодавством з регламентацією їх як певного загального типу поведінки, дозволеного уповноваженій особі. *Суб'єктивна і конкретизована складова, в свою чергу*, означає, що процес здійснення права завжди має вольовий характер, визначається самим носієм права і передбачає конкретний вид реальної поведінки уповноваженої особи, що диктується конкретними життєвими обставинами. Зміст суб'єктивного права включає в себе можливу поведінку управомоченої особи, тоді як здійснення права передбачає вчинення реальних, конкретних дій, пов'язаних з перетворенням цієї можливості на дійсність²⁷. При цьому зміст суб'єктивного права «характеризує право в його статичному стані, тоді як здійснення права є динамічний процес його розвитку, його реалізації»²⁸.

Межі спадщини, на відміну від меж здійснення спадкових прав, не пов'язані з активною поведінкою суб'єктів спадкових правовідносин, а означають лише загальні модельні вимоги до якісних і часових характеристик спадщини та осіб, що можуть її успадкувати. У свою чергу, загальні межі здійснення цивільних прав особою визначаються відповідно до ст. 13 ЦК України, яка передбачає встановлення їх договором або актами цивільного законодавства.

Встановлення специфічних меж спадщини здійснюється за допомогою меж змісту прав, що входять до її складу, і меж здійснення таких прав. «І ті, і інші межі є лише різновидами меж суб'єктивного цивільного права... і разом утворюють єдину систему меж суб'єктивного права»²⁹.

Таким чином, при визначенні меж спадщини як єдності цивільних прав та обов'язків правильним є виходити з наявності *двох комплексів різнопланових обмежувальних параметрів (обмежень, меж)*: комплексу, що встановлюється з метою попередження порушення прав і інтересів особи, а тому має індивідуалізований характер, встановлює загальні параметри змісту права, закріплюється в законодавстві (межі спадщини); і комплексу, що покликаний збалансувати приватні інтереси конкретних носіїв цивільних прав, визначає межі здійснення суб'єктивного права конкретного суб'єкта права, закріплення знаходить у нормах закону, договорах, рішеннях суду (межі здійснення спадкових прав).

Що стосується встановлення параметрів змісту прав, що входять до складу спадщини, то в науковій літературі розглядаються різні критерії визначення меж здійснення цивільних прав, серед яких традиційно називаються *суб'єктивні межі* (кожне право може бути реалізоване тим суб'єктом, який наділений відповідними межами цивільної дієздатності); *часові межі* (законодавством встановлюються певні строки існування цивільних прав); *межі, що визначаються способом реалізації права* (законодавство іноді визначає конкретні способи реалізації цивільного права)³⁰. О. В. Дзера і Н. С. Кузнєцова³¹ обсяг і межі спадщини оцінюють за допомогою таких критеріїв, як виникнення прав та обов'язків за життя спадкодавця, належність їх спадкодавцеві на момент смерті, здатність переходити в порядку спадкування, неприпинення елементів складу спадщини зі смертю. Ю. О. Заїка пише про спадщину як майно, яке переходить у порядку спадкування, і межі якого «не завжди збігаються з майном, яке перебувало у володінні чи навіть власності спадкодавця»³² і звертає увагу на необхідність точного визначення меж спадкової маси.

Вказані підходи в цілому відповідають меті нашого дослідження і дають змогу виділити наступні обмежувальні параметри (межі) спадщини:

– часові межі *спадщини*;

– якісні межі спадщини стосовно *обсягу і характеру прав та обов'язків*, здатних входити до її складу;

– межі *обов'язку* спадкоємців, що прийняли обтяжену боргами спадщину, *перед кредиторами* дійсною вартістю успадкованого майна;

– межі спадщини, що визначаються *характеристиками суб'єктивного складу* спадкового правовідношення.

З точки зору дослідження спадщини важливими видаються характеристики її визначеності у часі. Маємо на увазі положення ст. 1218 ЦК України щодо формування складу спадщини за рахунок тільки тих прав та обов'язків, які належали спадкодавцеві *на момент відкриття спадщини*. У цьому смислі має значення як сама конструкція «відкриття спадщини», так і використання в її контексті терміна «момент», а не «час», як у ст. 1220 ЦК. Часові межі спадщини визначаються трьома моментами.

1. Права та обов'язки (спадщина) *належать спадкоємцеві незалежно від часу прийняття з часу її відкриття* (ч. 5 ст. 1268 ЦК України).

2. *Належність прав і обов'язків спадкодавцеві фіксується на момент відкриття* за ним спадщини (ст. 1218 ЦК України).

3. *Зміст та обсяг прав і обов'язків*, що входять до складу спадщини, *визначається на момент їх виникнення*. Тому, як вказується в абз. 12–13 пп. 3.1. Листа Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних прав про спадкування» від

16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13 у випадках, коли спадкодавець за життя не набув права власності на нерухоме майно, спадкоємець так само не набуває права власності в порядку спадкування.

Обмеженість спадщини часовим аспектом проявляється і при здійсненні вартісної оцінки спадщини, наприклад, при визначенні меж відповідальності спадкоємців за боргами спадкодавця (ст. 1282 ЦК України). Вартісна оцінка спадщини здійснюється, як відомо, на момент відкриття спадщини. У цей же момент відбувається фіксація всіх станів, як елементів складного юридичного складу, накопичення якого приведе до спадкового наступництва. За період після відкриття спадщини спадкове майно може приносити плоди, продукцію, доходи. Вартісна оцінка спадщини також може зменшуватися за рахунок видач зі спадкового майна, що здійснюються нотаріусом до виплати боргів кредиторам. Вважаємо, що плоди, продукція й доходи, отримані від спадкового майна після відкриття спадщини, не входять до складу спадщини, а тому не можуть бути об'єктом стягнення за боргами спадкодавця.

Така правова оцінка ситуації зводиться до двох аргументів: склад спадкової маси утворює майно, що належало спадкодавцеві на момент відкриття спадщини; прийнята спадщина вважається належною спадкоємцеві з моменту її відкриття. «Рух будь-якого правовідношення починається його виникненням і закінчується припиненням... За час дії правовідношення може відчувати ті чи інші зміни у змісті або у суб'єктному складі, зберігаючи інші свої риси, продовжуючи існувати у зміненому вигляді»³³. У доктрині не заперечується можливість змін об'єкта правовідношення³⁴. Хоча, враховуючи специфіку спадкового правовідношення, слід зауважити, що зміни його в процесі спадкування відбуваються тільки в площині змісту і суб'єктного складу. У характеристиках об'єкта спадкового правовідношення – спадщини – змін не відбувається³⁵.

Ще одним критерієм оцінки спадщини є встановлення меж спадщини, що стосуються її складу. З точки зору теми, що розглядається, дане питання є доволі актуальним, оскільки і в цивілістичній літературі, і в законодавстві відмічаються деякі, умовно названі нами «нестабільними», характеристики, хоча і єдиної спадкової маси, які виникають і розвиваються згідно з динамікою спадкового правовідношення. Так, Б. С. Антімонов і К. А. Граве вказують, що «по своєму складу і обсягу спадщина не зовсім збігається з майном спадкодавця на момент його смерті і тим більше не збігається з сукупністю всіх прав та обов'язків спадкодавця»³⁶. Ю. Б. Гонгало вбачає принципову можливість наявності «аномалій» у спадковому наступництві і розглядає їх як відхилення від цілісності спадщини та незалежність спадщини від елементів складу³⁷. А. А. Рубанов зауважує на неможливості відвертання від специфіки правового регулювання спадкових відносин при спадкуванні з іноземним елементом, а відтак – і від «розщеплення спадщини на окремі частини при можливості підпорядкування таких частин законодавствам різних держав»³⁸.

Дійсно, деякі майнові права внаслідок смерті спадкодавця – носія таких прав, піддаються якісній модифікації, змінюються. У результаті до складу спадщини входять не ті права та обов'язки, що належали спадкодавцеві. Відповідно до ст.ст. 55 і 65 Закону України «Про господарські товариства» в редакції Закону України від 28 березня 2014 р. № 642-18 і п. 1 ч. 1 ст. 129 ЦК України спадкоємці учасника повного товариства одержують право не на вступ до товариства, а право власності на частку померлого учасника. У разі відмови спадкоємця від вступу до зазначених господарських товариств або відмови товариства (його учасників) від прийняття спадкоємця до складу товариства останньому видається частка у майні спадкодавця у грошовій чи натуральній формі, вартість якої визначається на день смерті спадкодавця. В даному випадку право на частку в статутному капіталі, що належало спадкодавцеві за життя, трансформується в право іншого роду – на право на компенсацію, яке і входить до складу спадщини.

Схожий режим правового регулювання передбачається статтею Закону України «Про оренду землі» від 2 жовтня 2003 р. № 1211-15 щодо випадків переходу після смерті особи-орендаря до спадкоємців права на оренду земельної ділянки. Якщо інше не передбачено договором оренди, таке право переходить до спадкоємців, а в разі їх відмови чи відсутності таких спадкоємців – до осіб, які використовували цю земельну ділянку разом з орендарем і виявили бажання стати орендарями.

Певні особливості в аспекті досліджуваного питання має і спадкування фермерського господарства. Згідно зі ст. 23 Закону України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV при успадкуванні фермерського господарства (цілісного майнового комплексу або його частини) двома або більше спадкоємцями його земельна ділянка поділу не підлягає, якщо в результаті її поділу утворюється хоча б одна ділянка, менша за мінімальний розмір, встановлений для даного регіону і затверджений Кабінетом Міністрів України. Таким чином, проведення аналогії з вищеописаною ситуацією спадкування частки у статутному капіталі господарського товариства і перетворення, скажімо, права на земельну ділянку у право на компенсацію в разі відсутності бажання чи спеціальних навичок щодо зайняття фермерством, неможливо.

При спадкуванні земельних ділянок законом встановлюються також межі здійснення спадкових прав, що визначаються специфікою суб'єкта спадкування. Так, відповідно до ч. 4 ст. 81 і ч. 4 ст. 82 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземними громадянами, особами без громадянства та отримані у спадщину іноземними юридичними особами, підлягають відчуженню протягом року. Із змісту сказаної статті слідує, що йдеться не про обмеження права спадкування іноземцями, а про стимулювання їх до певної поведінки шляхом встановлення обов'язку розпорядитися успадкованим майном протягом визначеного строку.

Інші майнові права та обов'язки, входять до складу спадщини, проте перехід їх обмежується на підставі прямої вказівки закону або є результатом настання певних обставин, з якими пов'язується відповідне обмеження. Прикладом можуть бути випадки виплати членам сім'ї спадкодавця прав вимоги: нарахованих, але не

виплачених сум заробітної плати, стипендії, відшкодувань у зв'язку із каліцтвом тощо (ст. 1227 ЦК України). Вказана виплата здійснюється і в тих випадках, коли члени сім'ї спадкодавця не є його спадкоємцями. Відповідно, включення вказаних майнових вимог до складу спадщини відбувається тільки за відсутності членів сім'ї.

Певні законодавчі обмеження стосовно кількості й складу майна, що переходить до спадкоємців, встановлені і в наступному випадку. Згідно з абз. 2 ст. 5 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17 квітня 1991 р. № 962-ХІІ спадкоємці особи, що зазнала політичних репресій і була реабілітована у встановленому порядку, мають право на повернення будівель та іншого майна, яке належало спадкодавцеві, за умови збереження їх у натурі, а при неможливості повернення цих речей – право на одержання грошової компенсації.

Прикладом можливої модифікації (зміни) права, що успадковується спадкоємцем, може слугувати можливе зменшення судом за позовом спадкоємця розміру відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої за життя спадкодавцем, якщо вони є непропорційно великими порівняно з вартістю успадкованого майна (ст. 1231 ЦК України). У даному випадку трансформується, очевидно, не сам обов'язок з відшкодування шкоди, а скоріше йдеться про обмеження його вартістю успадкованої частки, тобто про межі відповідальності спадкоємців.

Що стосується обмеженості спадщини вартістю успадкованого, то згідно зі ст. 1282 ЦК України спадкоємець відповідає за боргами спадкодавця тільки в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Оскільки законом відповідальність спадкоємців обмежується тільки отриманим майном, тобто певним розміром активу спадщини, то її можна кваліфікувати як обмежену. Обмеження відповідальності за боргами спадкодавця стосується не окремих зобов'язань, а кожного зобов'язання, що переходить, рівною мірою. Тобто, якщо пасив перевищує актив, то всі обов'язки спадкодавця, що перейшли до спадкоємців, скорочуються пропорційно. Така особливість спадкового наступництва не повинна, по можливості, тягнути погіршення становища кредиторів спадкодавця.

Аналогічно можна розглядати і межі відповідальності спадкоємців при переході права на спадкування (спадковій трансмісії) (ст. 1276 ЦК України) і спадкуванні за правом представлення (ст. 1266 ЦК України). Оскільки право на прийняття *належної трансмітенту частки спадщини* переходить до трансмісара, то й межі відповідальності останнього визначаються вартістю майна, що становить цю частку спадщини. Отже, трансмісар не відповідає успадкованим майном за боргами трансмітента, а несе відповідальність тільки за боргами спадкодавця і тільки в межах успадкованого. Відповідно, спадкоємці за правом представлення відповідають тільки за боргами спадкодавця і не несуть відповідальності за боргами особи, частку якої вони отримують. При цьому, як справедливо зазначає С. Я. Фурса, відносити до спадщини загалом обов'язки спадкодавця в повному обсязі неможливо³⁹, оскільки слід враховувати *межі обов'язків, що успадковуються*.

Таким чином, розмежування категорій «межі цивільних прав» і «межі здійснення цивільних прав» у аспекті дослідження «спадщини» як єдності цивільних прав та обов'язків допомогло визначити основні межі спадщини. Викладеними положеннями не вичерпується проблематика меж здійснення спадкових прав, їх охорони й захисту в цивілістичних процесах, що буде предметом подальших публікацій.

¹ Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. Изд. 2-е, стереотип. – М.: Статут, 2001. – 411 с. – С. 22 (Классика российской цивилистики).

² Йоффе О. С., Грибанов В. П. Пределы осуществления субъективных гражданских прав // Советское государство и право. – 1964. – № 7. – С. 78.

³ Братусь С. Н. О пределах осуществления гражданских прав // Правоведение. – 1967. – № 3. – С. 81–82.

⁴ Синайский В. И. Русское гражданское право (Пособие к изучению т. X ч. 1 и сенатской практики). – К.: Типография А. М. Пономарева, 1912. – 427 с. – С. 5.

⁵ Цивільне право України. Особлива частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с. – С. 56.

⁶ Заїка Ю. О. Спадкове право України: Навч. посіб. – К.: Істина, 2006. – 216 с. – С. 38.

⁷ Васильченко В. В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування. – Х.: Одісей. – 2007. – 480 с. – С. 115–116.

⁸ Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса та ін.; За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавель Фурса С. Я.: КНТ, 2007. – 1216 с. – С. 11.

⁹ Кармаза О. О. Концепції охорони та захисту житлових прав в Україні: матеріальний та процесуальний аспекти: монографія / О. О. Кармаза. – М.: Видавництво ПрАТ «Миронівська друкарня», 2013. – 400 с. – С. 107.

¹⁰ Разгон О. В. Межі та обмеження права власності / [За заг. ред. І. В. Спасибо-Фатеевої]. – Х.: ЛЛС, 2006. – 187 с. – С. 29.

¹¹ Рабінович П. М. Межі здійснення прав людини (загально-теоретичний аспект) / П. М. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. – 1996. – Вип. 6. – С. 5–13.

¹² Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / М. О. Стефанчук. – К., 2006. – 23 с. – С. 11.

¹³ Дерюгина Т. В. Теоретические проблемы в сфере осуществления субъективных гражданских прав: Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Т. В. Дерюгина. – Волгоград, 2010. – 38 с. – С. 7. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1418169>

¹⁴ Бусуйок Д. В. Обмеження та обтяження прав на землю / Д. В. Бусуйок // Часопис Київського університету права. – К., 2003. – № 3. – С. 68–73.

¹⁵ Безсмертна Н. В. Обмеження та обтяження права власності в законодавстві України / Н. В. Безсмертна // Вісник академії адвокатури. – 2005. – № 2. – С. 44–48.

- ¹⁶ Агарков М. М. Проблема злоупотребления правом в советском гражданском праве. «Избранные труды по гражданскому праву». – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – 490 с. – С. 366.
- ¹⁷ Стефанчук М. О. Вказана праця. – С. 11.
- ¹⁸ Дерюгина Т. В. Вказана праця. – С. 8.
- ¹⁹ Кармаза О. О. Вказана праця. – С. 107.
- ²⁰ Бусуйок Д. В. Вказана праця. – С. 68.
- ²¹ Кармаза О. О. Вказана праця. – С. 110.
- ²² Стефанчук М. О. Вказана праця. – С. 7.
- ²³ Межі та обмеження цивільних прав / Є. О. Мічурін // Право і безпека. Науковий журнал. – 2010. – № 3. – С. 34–35.
- ²⁴ Грибанов В. П. Вказана праця. – С. 22.
- ²⁵ Там само.
- ²⁶ Тужилова-Орданская Е. М. Понятие и способы защиты прав на недвижимое имущество. – М.: Юрлитинформ, 2007. – 248 с. – С. 38.
- ²⁷ Грибанов В. П. Вказана праця. – С. 44.
- ²⁸ Там само. – С. 46.
- ²⁹ Остапюк Н. И. Нотариальная защита прав граждан на имущество, переходящее в порядке наследования. – М.: Юрлитинформ, 2006. – 256 с. – С. 61.
- ³⁰ Грибанов В. П. Вказана праця. – С. 48–49.
- ³¹ Цивільне право України. Особлива частина. – С. 56.
- ³² Заїка Ю. О. Спадкове право України. – С. 38.
- ³³ Черепахин Б. Б. Правоприемство по советскому гражданскому праву. «Труды по гражданскому праву» – М.: Статут, 2001. – 479 с. – С. 310.
- ³⁴ Лесин Б. С. Изменение жилищных правоотношений: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Л., 1967. – 24 с. – С. 4.
- ³⁵ Гонгало Ю. Б. Юридические факты в наследственном праве России и Франции: Сравнительно-правовое исследование. – М.: Статут, 2010. – 310 с. – С. 193–194.
- ³⁶ Антимонов Б. С., Граве К. А. Советское наследственное право. – М.: Юридическая литература, 1955. – 264 с. – С. 70.
- ³⁷ Гонгало Ю. Б. Вказана праця. – С. 64.
- ³⁸ Рубанов А. А. Наследование в международном частном праве. – М.: Наука, 1966. – 235 с. – С. 225.
- ³⁹ Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд. – С. 10.

Резюме

Бондарева М. В. Межі спадщини: теоретичні аспекти.

У статті досліджуються теоретичні та практичні аспекти визначення меж спадщини. Автором обґрунтовується існування таких обмежувальних параметрів (меж) спадщини, як часові межі спадщини; якісні межі спадщини стосовно обсягу і характеру прав та обов'язків, здатних входити до її складу; межі обов'язку спадкоємців, що прийняли обтяжену боргами спадщину, перед кредиторами дійсною вартістю успадкованого майна; межі спадщини, що визначаються характеристиками суб'єктного складу спадкового правовідношення.

Ключові слова: спадщина, межі спадщини, межі здійснення спадкових прав.

Резюме

Бондарева М. В. Пределы наследства: теоретические аспекты.

В статье исследуются теоретические и практические аспекты определения границ наследства. Автором обосновывается существование временных пределов наследства; качественных пределов, связанных с объемом и характером элементов состава наследства; пределов ответственности наследников; пределов наследства, которые определяются характеристиками субъектного состава наследственного правоотношения.

Ключевые слова: наследство, пределы наследства, пределы осуществления наследственных прав.

Summary

Bondareva M. Limits of the inheritance: theoretical aspect.

The article examines the theoretical and practical aspects of determining the boundaries of the estate. Inheritance is analyzed in the context of the following features: inheritance's timeframes; inheritance's quality limits in relation to the scope and the nature of rights and obligations which are able to be part of the legacy; circumscription of the obligation of inheritors who accepted indebted legacy to pay off creditors at the expense of the actual value of the inherited property; limits of inheritance, which are defined with subjective consists characteristics of ancestral legal relations.

Key words: heritage, inheritance beyond, the limits of the inheritance rights.

Отримано 24.06.2014